

ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІЙН У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

УДК 339.986

Серпухов М. Ю.

Розглянуто питання торговельних війн між країнами в міжнародній економіці. Враховуючи домінування парадигми вільної торгівлі, значна кількість країн світу використовує інструменти прихованого протекціонізму, що призводить до появи торговельних війн у міжнародній економіці. На основі аналізу торговельних війн у міжнародній економіці встановлено учасників торговельних війн та обґрунтовано їх інтереси. Проаналізовано інструменти прихованого протекціонізму, які застосовуються в торговельних війнах. Досліджено інтереси країни-імпортера, що є ініціатором торговельної війни, та країни-експортера, що є ініціатором торговельної війни. Запропоновано класифікацію видів інтересів країн-учасників торговельних війн із різних позицій.

Ключові слова: міжнародна торгівля, торговельні війни, протекціонізм, вільна торгівля, експорт, імпорт, торговельні бар'єри, інтереси учасників торговельної війни.

ОБОСНОВАНИЕ ИНТЕРЕСОВ УЧАСТНИКОВ ТОРГОВЫХ ВОЙН В МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКЕ

УДК 339.986

Серпухов М. Ю.

Рассмотрены вопросы торговых войн между странами в международной экономике. Учитывая доминирование парадигмы свободной торговли, значительное количество стран мира использует инструменты скрытого протекционизма, которые приводят к появлению торговых войн в мировой экономике. На основе анализа торговых войн в международной экономике установлены участники торговых войн и обоснованы их интересы. Проанализированы инструменты скрытого протекционизма, которые применяются в торговых войнах. Исследованы интересы страны-импортера, являющейся инициатором торговой войны, и страны-экспортера, являющейся инициатором торговой войны. Предложена классификация видов интересов стран-участников торговых войн с различных позиций.

Ключевые слова: международная торговля, торговые войны, протекционизм, свободная торговля, экспорт, импорт, торговые барьеры, интересы участников торговой войны.

THE JUSTIFICATION OF INTERESTS OF TRADE WARS PARTICIPANTS IN THE INTERNATIONAL ECONOMY

UDC 339.986

M. Serpukhov

The article studies the issues of trade wars between the countries in the international economy. Taking into account the dominant position of free trade paradigm a large quantity of the countries of the world use tools of disguised protectionism, that causes trade wars in the international economy. Based on the analysis of trade wars in the international economy the participants of trade wars were determined and their interests were justified. The tools of disguised protectionism used by the countries in trade wars were analyzed. The interests of importing countries and exporting countries, initiating the trade wars were investigated. The classification of the interests of the countries participating in trade wars from different points of view was suggested.

Keywords: international trade, trade wars, protectionism, free trade, export, import, trade barrier, the interests of trade war participants.

Багато сторіч налічує дискусія з приводу застосування в зовнішньоторговельній політиці країни ключових напрямів – протекціонізму та лібералізму (вільної торгівлі). Враховуючи значний часовий лаг та безліч думок видатних вчених і практиків, формального домінування набула парадигма вільної торгівлі, за якою кожна з країн має можливість поглиблювати власну спеціалізацію та забезпечувати вільний доступ до товарів і ринків країн (прикладом тому є діяльність СОТ, членами якої є 157 країн) [1]. Проте сучасний світовий ринок характеризується дуалістичною природою, що пов'язана з формальним домінуванням парадигми вільної торгівлі, з одного боку, та тотальним використанням інстру-

ментів прихованого протекціонізму – з іншого. Результатом такої політики є значна кількість торговельних війн між країнами в міжнародній економіці.

Незважаючи на загальноприйняті позитивні наслідки вільної торгівлі, значна кількість країн перебуває в пошуку переваг протекціоністських заходів. Враховуючи значний науковий доробок у галузі торговельної політики та еволюції форм протекціонізму і вільної торгівлі, за умови домінування вільної торгівлі й широкого застосування прихованих протекціоністських заходів, подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з торговельними війнами між країнами й виокремленням та ідентифікацією інтере-

сів країн-учасників торгівельних війн. Обґрунтування інтересів учасників торгівельних війн у міжнародній економіці дозволить поглибити теоретичний доробок у галузі торгівельної політики та визначити мотиви країн-учасників торгівельних війн, а також розробити відповідний інструментарій, спрямований на запобігання торгівельним війнам та оцінку їх ефективності в міжнародній економіці.

Питання дослідження різних аспектів торгівельної політики мають довгу історію, починаючи з базових положень теорії меркантилістів, класичної школи, маржиналістів, кейнсіанців до сучасних досліджень інституціональної та кембриджської школи [2].

Початок теоретичного підґрунтя дослідження торгівельних війн було закладено в працях: А. Монкретьєна, Т. Мана, У. Стаффорда, Дж. Стюарта, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. С. Мілля, Ф. Ліста, Э. Хекшера, Б. Оліна, В. Леонтьєва, М. Кейнса та багатьох інших [2]. Предметом дослідження зазначених вчених були питання, пов'язані з формуванням торгівельної політики країни, визначенням переваг та недоліків протекціонізму і вільної торгівлі, спеціалізацією країн у міжнародній торгівлі, розподілом природних ресурсів між країнами та їх впливом на міжнародну торгівлю, особливостями здійснення торгівлі між країнами, та багато інших аспектів.

Серед сучасних дослідників окремих аспектів зовнішньоекономічної політики та торгівельних війн слід відзначити: П. Кругмана [3], М. Портера [4], В. Пономаренка [5], Л. Піддубну [5], А. Савка [6], О. Довгаль [7] та багатьох інших. Предметом дослідження сучасних вчених-економістів є обґрунтування умов торгівлі, визначення ефектів від вільної торгівлі [3], встановлення конкурентних переваг країни на світовому ринку [4], управління міжнародною конкурентоспроможністю [5], встановлення взаємозв'язку між торгівлею та добробутом населення [6], дослідження сучасних аспектів протекціонізму та лібералізму в зовнішньоторгівельних відносинах [7] тощо.

Аналіз теоретичного доробку торгівельних війн дозволяє встановити окремі характеристики цього явища та визначити його вплив на розвиток світової економічної системи. Так, у своєму дослідженні торгівельних війн Девід Гоулд та Грейм Водбридж приходять до висновку, що торгівельна війна між країнами є динамічним процесом, спрямованим на захист власних економічних інтересів, основою якого є моделі політичних рішень країн, що знаходять своє втілення в торгівельній політиці (збільшенні тарифних бар'єрів у торгівлі між країнами) та призводять до відповідних кроків іншої країни-учасниці конфлікту [8]. Зокрема, виходячи з аналізу літератури, встановлено, що найпоширенішими інструментами торгівельних війн є тарифні бар'єри та політика країн [9]. Перемога в торгівельній війні полягає у встановленні відповідного оптимального тарифу або переходу від специфічних тарифів чи комбінованих до адвалорних, що робить наслідки війни менш значними.

Враховуючи наявний доробок та зростаючу актуальність питань, пов'язаних із торгівельними війнами у світовій економіці, визначення інтересів учасників торгівельних війн є одним з пріоритетних завдань, що стоїть перед сучасними науковцями.

Метою даної роботи є поглиблення методичного доробку торгівельної політики країн та вдосконалення інструментарію як торгівельних війн, так і форм протидії торгівельним війнам у міжнародній економіці.

Виникнення торгівельних війн у світовій економіці ґрунтується на протиставленні сукупності економічних інтересів країн-учасників торгівельної війни. Виходячи з ідентифікації власних позитивних результатів від застосування різноманітних торгівельних бар'єрів за допомогою інструментів прихованого протекціонізму, країни намагаються відстоювати власні економічні інтереси, що в результаті призводить до відповідних кроків країни, проти якої застосовані інструменти прихованого протекціонізму.

Сучасні міжнародні економічні відносини мають чимало прикладів торгівельних війн, у яких беруть участь практично всі країни світу. За результатами досліджень торгівельних війн між країнами в сучасних умовах було обрано окрему групу торгівельних війн, наведену в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика окремих торгівельних війн у міжнародній економіці

Країна-ініціатор	Країна-учасник	Рік, початок	Товарна група	Інструмент протекціонізму
1	2	3	4	5
США	Куба	1962	всі	Квотування (ембарго), політична ізоляція та ін.

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Росія	Польща	2005	М'ясо, продовольчі товари	Фітосанітарний контроль
Росія	Грузія	2006	Вино, мінеральна вода, природний газ	Фітосанітарний контроль
Росія	Молдова	2006	Вино	Фітосанітарний контроль
Росія	Латвія	2006	Шпроти	Фітосанітарний контроль
Росія	Україна	2006	М'ясо, молочні продукти	Фітосанітарний контроль
Росія	Україна	2006	Природний газ	Політичний інструментарій
Росія	Литва	2009	Транзитні послуги	Митно-декларативний інструментарій
Росія	Білорусь	2009	Молочна продукція	Фітосанітарний контроль
ЄС	Україна	2009	Кукурудза	Фітосанітарний контроль
Росія	Японія	2011	Автомобілі	Технічні вимоги
Росія	Україна	2011	Сири та молочні продукти	Фітосанітарний контроль
Росія	Інші країни	2012	Автомобілі	Тарифи (утилізаційний збір)
Росія	Норвегія	2013	Риба та рибні продукти	Фітосанітарний контроль
Колумбія	Аргентина	2013	Сухе молоко	Квотування
Бразилія	Індія, П. Корея, ЮАР	2013	Пропілен	Антидемпінгове розслідування

Наведені в табл. 1 характеристики торгівельних війн у міжнародній економіці свідчать, що застосування інструментів прихованого протекціонізму має довгу історію та значну кількість учасників, а також велике розмаїття інструментів прихованого протекціонізму.

Враховуючи проаналізовані торгівельні війни між країнами, слід відзначити, що: практично всі торгівельні війни було розпочато країнами, які мають суттєвий вплив на міжнародну економіку та прагнуть домінування в торгівельних відносинах; групи товарів, проти яких застосовуються інструменти прихованого протекціонізму, мають абсолютно різноплановий характер; зворотна реакція країн, проти яких застосовувались інструменти прихованого протекціонізму, мають різний характер – від симетричних дій у відповідь на застосування протекціоністських заходів до

їх ігнорування; торговельні війни мають різний характер, спрямований як на застосування інструментів прихованого протекціонізму для захисту внутрішнього ринку країни, так і для захисту інтересів національних виробників на зовнішніх ринках. Тому під торговельною війною слід розуміти процес протиставлення економічних чи політичних інтересів з метою досягнення бажаних результатів шляхом використання різноманітних інструментів протекціоністського захисту (в тому числі з використанням інструментів прихованого протекціонізму) [10].

До складу учасників торговельної війни слід віднести: міжнародні організації, що займаються питанням регулювання міжнародної торгівлі; інтеграційні об'єднання країн, які проводять спільну торговельну політику;

держави (державні інституції, які ініціюють торговельну війну, та інституції іншої держави, яка бере участь у торговельній війні); підприємства (експортери та імпортери продукції, на діяльність яких значно впливає рішення державних органів);

споживачі продукції або населення країн-учасників торговельної війни.

Кожен з учасників торговельної війни має власні інтереси, які полягають у досягненні бажаних рішень та наслідків у ході торговельної війни. Виходячи з наявності різних векторів дії протекціоністських заходів, подальшого дослідження потребують інтереси країни-імпортера, що є ініціатором торговельної війни, та інтереси країни-експортера, що є ініціатором торговельної війни.

Більшість торговельних війн у міжнародній економіці ініціюються з метою захисту власних економічних інтересів на внутрішньому ринку країни. Серед таких є інтереси країни-імпортера, що є ініціатором торговельної війни, які мають багатосторонній характер. Серед основних інтересів країни-імпортера, що ініціює торговельну війну, є захист вітчизняних економічних інтересів, який ґрунтується на скороченні обсягів імпортової продукції на внутрішньому ринку. Також значного поширення набувають інші мотиви країни-імпортера, що ініціює торговельну війну, спрямовані на досягнення різного роду економічних, політичних, соціальних, релігійних, військово-політичних та екологічних зисків.

На основі проведеного аналізу окремих торговельних війн у міжнародній економіці, наведених у табл. 1, визначено інтереси країни імпортера, що ініціює торговельну війну, які наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Інтереси країни-імпортера, що ініціює торговельну війну

Вид інтересів	Характеристика інтересів
Економічні	Зменшення конкуренції на внутрішньому ринку; збільшення обсягів ВВП; збільшення зайнятості; підтримка вітчизняних виробників; збільшення платоспроможного попиту
Політичні	Політичний тиск з метою отримання бажаних політичних кроків або рішень; погіршення конкурентних позицій країни у світі; дискредитація органів влади країни
Соціальні	Формування національної ідеї, що ґрунтується на підтримці власного товаровиробника; зменшення безробіття, стимулювання створення додаткових робочих місць
Релігійні	Обмеження доступу на ринок країни продукції, що не відповідає релігійним переконанням населення країни; інструмент вирішення релігійних конфліктів (отримання релігійних преференцій)
Військово-політичні	Обмеження торгівлі з країною з метою послаблення її економічних та військових позицій; недопущення укріплення військових позицій країни; інструмент досягнення військових преференцій

Екологічні	Запобігання доступу на ринок країни екологічно небезпечної продукції; зменшення забруднення навколишнього середовища
------------	--

Визначені види інтересів країни-імпортера, що є ініціатором торговельної війни, мають різноплановий характер та спрямовані на досягнення окремих цілей, серед яких як економічні мотиви, так і політичні, соціальні, релігійні, військово-політичні або екологічні. Таке узагальнення видів інтересів країни-імпортера, що є ініціатором торговельної війни, дозволяє окреслити коло предметної

області та встановити мотиви ініціювання торговельної війни й обрати відповідні інструменти для її проведення.

Враховуючи природу зовнішньоекономічної діяльності та сферу інтересів, в яких відбувається протиставлення інструментів протекціоністського захисту, країни повинні прагнути відстоювати власні інтереси на зовнішніх ринках (у процесі експорту продукції) з метою підтримки національних виробників. Застосовуючи узагальнену характеристику видів інтересів та аналіз окремих торговельних війн у міжнародній економіці, наведену в табл. 1, проведено дослідження та групування інтересів країни-експортера, що є ініціатором торговельної війни (табл. 3).

Таблиця 3

Інтереси країни-експортера, що є ініціатором торговельної війни

Вид інтересів	Характеристика інтересів
Економічні	Збільшення обсягів експорту товарів; зростання ВВП; послаблення конкуренції на ринку країни імпортера; зменшення торговельних бар'єрів на ринку країни-імпортера; зміцнення конкурентних позицій на ринку імпортера; поглинання конкурентів; поглиблення спеціалізації країни у виробництві продуктів
Політичні	Послаблення адміністративних бар'єрів та режимів доступу товарів на ринки країни-імпортера; спонукання до вступу в торговельні об'єднання; інструмент вирішення політичних конфліктів; реалізація політичних амбіцій керівництва країни
Соціальні	Збільшення рівня зайнятості; демонстрація свого домінуючого становища над країною-імпортером
Релігійні	Інструмент вирішення релігійних конфліктів (отримання релігійних преференцій); розповсюдження впливу релігійної течії країни-експортера продукції
Військово-політичні	Формування залежності від країни-імпортера продукції; послаблення військових позицій та авторитету на міжнародній арені
Екологічні	Рациональне використання власних природних ресурсів. Зменшення обсягів використання природних (сировинних) ресурсів країни та ін.

Серед інтересів країни-експортера, що є ініціатором торговельної війни, слід відзначити наявність значного розмаїття інтересів, спрямованих на досягнення окремих позитивних результатів для країни-експортера продукції, що є ініціатором торговельної війни. Виходячи із запропонованої класифікації інтереси країни-експортера, що є ініціатором торговельної війни, ґрунтуються на досягненні як економічних, так і політичних, соціальних, релігійних, військово-політичних або екологічних зисків від торговельної війни.

Запропоноване обґрунтування інтересів учасників торговельної війни дозволяє ідентифікувати цілі країн у торговельній війні та розробити стратегію її ведення з метою захисту власних економічних інтересів. Також встановлення інтересів країн учасників

торгівельних війн дозволяє прогнозувати наслідки торговельної війни та формувати шляхи виходу з неї. Виходячи з дослідження торговельних війн у сучасній економіці (за результатами дослідження [11]), обґрунтуванню економічних інтересів торговельної війни приділяється недостатня увага, оскільки значна кількість торговельних війн є економічно недоцільними, а рішення про початок торговельних війн – політично вмотивованими. Дослідження інтересів учасників торговельних війн в міжнародній економіці дозволяє поглибити розуміння природи торговельних війн та вдосконалювати відповідний інструментарій їх дослідження, а також створює підґрунтя для розробки інструментів ведення торговельних війн.

Таким чином, враховуючи актуальність і розповсюдженість застосування інструментів прихованого протекціонізму, що призводить до появи торговельних війн між країнами, дослідження інтересів учасників торговельних війн дозволяє поглиблювати методичний інструментарій та розробляти науково обґрунтовані рекомендації щодо прогнозування наслідків торговельних війн, інструментів їх ведення, рекомендації щодо оцінки ефективності торговельних війн, стратегій протидії торговельним війнам або виходу країни з торговельної війни.

Подальшими напрямками досліджень торговельних війн є прогнозування наслідків торговельної війни шляхом моделювання імітаційної моделі торговельної війни на основі запропонованої ідентифікації інтересів учасників торговельних війн, а також вдосконалення інструментів оцінки ефективності ведення торговельної війни на основі врахування інтересів країн-учасників торговельної війни.

Література: 1. Всесвітня торговельна організація. – Режим доступу : www.wto.org. 2. Хрестоматія по економічній теорії / [сост. Е. Ф. Борисов]. – М. : Юрист, 2000. – 536 с. 3. Paul R. Krugman. The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade / Paul R. Krugman, Masahisa Fujita, Anthony J. Venables. – N. Y. : Hardcover, 1999. – 366 p. 4. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції / Майкл Е. Портер ; [пер. з англ.]. – К. : Основи, 1998. – 390 с. 5. Пономаренко В. С. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства і диверсифікація експорту: науково-методичні аспекти аналізу та оцінки / В. С. Пономаренко, Л. І. Піддубна // Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія / під ред. докт. екон. наук, проф. Пономаренка В. С., докт. екон. наук, проф. Кизима М. О., докт. екон. наук, проф. Тищенко О. М. – Х. : ВД "ІН ЖЕК", 2009. – С. 7–22. 6. Савка А. П. Вплив міжнародної торгівлі на добробут населення трансформаційних країн: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / А. П. Савка. – Тернопіль, 2010. – 23 с. 7. Довгаль О. А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки (Питання теорії і методології): монографія / О. А. Довгаль; Нар. укр. акад. – Х. : Вид-во НУА, 2004. – 320 с. 8. Vicard V. Trade, conflict, and political integration: Explaining the heterogeneity of regional trade agreements / V. Vicard // European Economic Review. – January 2012. – Vol. 56. – Issue 1. – Pp. 54–71. 9. David M. Gould. The political economy of retaliation, liberalization and trade wars / David M. Gould, Graeme L. Woodbridge // European Journal of Political Economy. – Vol. 14. – Issue 1. – 1998. – Pp. 115–137. 10. Ben Lockwood. Specific and ad valorem tariffs are not equivalent in trade wars / Ben Lockwood, Kar-yiu Wong // Journal of International Economics. – October 2000. – Vol. 52. – Issue 1. – Pp. 183–195. 11. Серпухов М. Ю. Методичне обґрунтування позиції країни у торговельній війні / М. Ю. Серпухов // Економіст. – 2012. – № 11 (313). – С. 55–57.

References: 1. Vsesvitnia torhivelna orhanizatsiya. – Access mode : www.wto.org. 2. Khrestomatiya po ekonomicheskoy teorii [Readings on Economic Theory] / [sost. E. F. Borisov]. – M. : Yurist, 2000. – 536 p. 3. Paul R. Krugman. The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade / Paul R. Krugman, Masahisa Fujita, Anthony J. Venables. – N. Y. : Hardcover, 1999. – 366 p. 4. Porter Michael E. Stratehiia konkurentsii / Michael E. Porter; [per. z anh1.]. – K. : Osnovy, 1998. – 390 p. 5. Ponomarenko V. S. Mizhnarodna konkurentospromozhnist pidpriemstva i diversyfikatsiia eksportu : naukovometodychni aspekty analizu ta otsinky / V. S. Ponomarenko, L. I. Piddubna // Konkurentospromozhnist: problemy nauky ta praktyky : monohrafiia / pid red. dokt. ekon. nauk, prof. Ponomarenka V. S., dokt. ekon. nauk, prof. Kyzyma M. O., dokt. ekon. nauk, prof. Tyshchenko O. M. – Kh. : VD "IN ZHEK", 2009. – P. 7–22. 6. Savka A. P. Vplyv mizhnarodnoi torhivli

na dobrobut naselennia transformatsiinykh krain : avtoref. dys. na zdobuttia nauk stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.02 "Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny" / A. P. Savka. – Ternopil, 2010. – 23 p. 7. Dovhal O. A. Protektsionizm i liberalizm u protsesi hlobalizatsii svitovoi ekonomiky (Pytannia teorii i metodologii) : monohrafiia / O. A. Dovhal; Nar. ukr. acad. – Kh. : Vyd-vo NUA, 2004. – 320 p. 8. Vicard V. Trade, conflict, and political integration: Explaining the heterogeneity of regional trade agreements / V. Vicard // European Economic Review. – January 2012. – Vol. 56. – Issue 1. – Pp. 54–71. 9. David M. Gould. The political economy of retaliation, liberalization and trade wars / David M. Gould, Graeme L. Woodbridge // European Journal of Political Economy. – Vol. 14. – Issue 1. –

1998. – Pp. 115–137. 10. Ben Lockwood. Specific and ad valorem tariffs are not equivalent in trade wars / Ben Lockwood, Kar-yiu Wong // Journal of International Economics. – October 2000. – Vol. 52. – Issue 1. – Pp. 183–195. 11. Serpukhov M. Y. Methodychne obgruntuвання pozysii krainy v torhovel'niyi viyni / M. Y. Serpukhov // Ekonomist. – 2013. – No. 11 (313). – Pp. 55–57.

Інформація про автора

Серпухов Максим Юрійович – канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету (61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а, e-mail: maximserpukhov@ukr.net).

Інформація об авторе

Серпухов Максим Юрьевич – канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету (61166, Україна, г. Харків, пр. Леніна, 9а, e-mail: maximserpukhov@ukr.net).

Information about the author

M. Serpukhov – Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of International Economics and Foreign Economic Activity Management of Kharkiv National University of Economics (9a Lenin Ave., 61166, Kharkiv, Ukraine, e-mail: maximserpukhov@ukr.net).

Рецензент

докт. екон. наук,
професор Попов О. Є.

Стаття надійшла до ред.
21.06.2013 р.

